

Vzhodnogorenjski govor Krašnje (SLA T223)

V prispevku je predstavljen krajevni govor Krašnje na Gorenjskem, ki je ena od 417 točk Slovenskega lingvističnega atlasa (SLA T223). Fonološki opis, ki zajema inventar, distribucijo in izvor fonemov in prozodemov, je nastal večinoma na osnovi zapisa krajevnega govora po vprašalnici za Slovenski lingvistični atlas iz leta 1951, avtorja Tineta Logarja, dopolnjen pa je z zapisi in analizo narečnih besedil, posnetih spomladi 2014.

Govor Krašnje je po svojih glasoslovnih značilnostih tipični vzhodnogorenjski govor, ki ima zaradi tesnih vsakodnevnih povezav prebivalstva predvsem z večjimi sosednjimi gorenjskimi kraji vedno manj lokalnih (krajevnih) jezikovnih posebnosti. V prispevku je glavna pozornost namenjena glasoslovni ravnini, saj je tudi vprašalnica za SLA večinoma usmerjena v ugotavljanje glasoslovnih značilnosti posameznih krajevnih govorov. Med najbolj opaznimi značilnostmi tega krajevnega govora, je dvoglasniški refleks umično naglašanih etimoloških e in o oz. nosnikov e in o (tj. ^he in ^ho, npr. 'ž^hena 'žena', 'p^heta 'peta' in 'k^hasa 'kosa', 'r^haka 'roka') ter redki dvoglasniški reflesi praslovenskega jata in cirkumflektiranega o (tj. e:ī in o:ū, npr. žel^hejz 'železo' in reb^hro:ū 'rebro'), za kar ima gorenjščina same enoglasnike (tj. široke oz. ozke e in o). Šicer pa je za krašnjiški govor tako kot za druge gorenjske govore značilna močna narečna slabitev kratkih naglašanih in nenaglašanih samoglasnikov ter mnoge izgovorne olajšave soglasniških sklopov.

Zanimivo tako za jezikoslovce kot za etnologe in gotovo tudi govorce same pa je tudi narečno besedje. To je v vprašalnici za SLA usmerjeno v poimenovanje tradicionalnega vaškega sveta, kakršen počasi že izginja iz naše zavesti, z njim pa tudi besedje, ki ta svet poimenuje. V kulturno dediščino Črnega grabna pa spada tudi tradicionalna slamnikarska obrt, zato tudi strokovno izrazje te dejavnosti kliče po natančnejši leksikografski raziskavi. Način ubesedovanja predmetnega in pojmovnega sveta krašnjiških narečnih govorcev je na koncu predstavljen z izborom kratkih narečnih besedil o kmečkem delu in slamnikarski obrti.

The local dialect of Krašnja in eastern Gorenjska (SLA T223)

The article presents the local dialect of Krašnja (SLA T223) in Gorenjska, which is one of the 417 points in the Slovenian Linguistic Atlas (SLA T223). The phonological description comprises an inventory of phonemes and prosodies of this Gorenjska dialect, as well as a specification of their distribution and origin. It was created on the basis of dialect recordings from 1951, prepared by Tine Logar (the material was collected with the questionnaire for Slovenian Linguistic Atlas), and complemented with recordings and analysis of dialect discourses made in the spring of 2014.

Given its phonetic characteristics, the local dialect of Krašnja is a typical eastern Gorenjska dialect, gradually losing its local linguistic peculiarities due to close daily contacts of the population, especially with the neighbouring areas. The primary focus of this paper is on the phonetic level, as the SLA questionnaire is mainly directed at establishing phonetic characteristics of individual local dialects. Among the most noticeable characteristics of this local dialect is the diphthong reflex of the retracted stress on the etymological e and o or, rather, nasals e and o (i.e. ĩe and ũo, e.g. 'ž^hena 'žena', 'p^heta 'peta' and 'k^hasa 'kosa', 'r^haka 'roka'), and rare diphthong reflexes of the pre-Slavic Yat and circumflexed o (i.e. e:ī and o:ū, e.g. žel^hejz 'železo' and reb^hro:ū 'rebro'), for which the Gorenjska dialect only uses monophthongs (i.e. open and closed, respectively, e and o). In general, however, like its counterparts elsewhere in Gorenjska, the local dialect of Krašnja typically uses a strong dialectal weakening of short stressed and unstressed vowels, and many articulation simplifications of consonant clusters.

Another interesting aspect for both linguists and ethnologists, as well as for speakers themselves is the vocabulary of the local dialect. In the SLA questionnaire, the latter aims to define the traditional village world that is slowly disappearing from our consciousness and with it the vocabulary which identifies this world. Since the cultural heritage of Črni graben also includes straw crafts, the professional terminology of the said activity calls for a more accurate lexicographic research as well. At the end, the way in which the speakers of the Krašnja local dialect verbalise their material and conceptual world is presented with a selection of short dialectal texts on farm work and straw crafts.

Uvod¹

Govor Krašnje je v tem prispevku predstavljen kot eden izmed krajevnih govorov vzhodnogorenjskega narečja, kot se govori v Črnem grabnu, v občini Lukovica (krajevni govor je omejen na krašensko faro, domačini sami pa dobro poznajo drobne ali bolj očitne razlike med svojim in sosednjimi govori, tako npr. opozarjajo na dejstvo, da v krajih proti Trojanam že opuščajo švapanje, izkuzitejši pa so npr. tamkajšnji dvoglasniki; Krašnjani pravijo, da »/.../ se 'maru pa'če:jo /.../«). Predstavitev prav tega krajevnega govora v letošnjem zborniku občine Lukovica je bila izbrana zato, ker je Krašnja ena izmed 417 točk Slovenskega lingvističnega atlasa² in na nek način predstavlja živi govorjeni jezik vse doline reke Radomlje (čeprav se zlasti domačini – v skladu z rekom, da ima vsaka vas svoj glas, – tako kot drugod po Sloveniji zavedajo drobnih razlik med posameznimi krajevnimi govori). Slovenski lingvistični atlas, ki je eno od temeljnih znanstvenih del slovenskega jezikoslovja, je že leta 1934 zasnoval akad. prof. Fran Ramovš, zbiranje gradiva zanj pa se je začelo šele po drugi svetovni vojni in se nadaljuje še danes.³ Ramovševa vprašalnica za terensko raziskovalno delo obsega 870 osnovnih vprašanj (s podvprašanji), razdeljenih na 16 razdelkov: telo, obleka, hiša, vas, prazniki, orodje, živina, rastline, planina, bolezni, čas, pokrajina, družina, itelja, razno (npr. vprašanja za raziskovanje izrazja domačih obrti) ter gramatična vprašanja (glasoslovje in oblikoslovje). Ramovš je lingvistični atlas razumel kot nujno potrebno sredstvo za študij narečij in jezika nasploh, za študij jezikovne zgodovine in prepoznavanje narečnih temeljev slovenskega knjižnega besedja (besedje je v atlasu zajeto po pomenskih sklopih in ni urejeno abecedno, ampak geografsko). Danes je ob navedenem jezikovni atlas lahko v pomoč tudi pri sociolingvističnih raziskavah ter pri proučevanju jezikovno-kulturnih stikov z drugimi narodi in njihovimi jeziki.

O (vzhodno)gorenjskem narečju je Ramovš⁴ zapisal: »Gorenjski dialekt ni povsem enoten; predvsem v obrobni predelih opažamo pojemanje tipičnih gorenjskih pojavov in sprejemanje

takšnih, ki so doma v sosednjih dialektih. Vendar so glavne razvojne poteze vokalizma in konzonantizma skorajda povsod iste in šele v vzhodnem pasu se nekaj oddaljijo in nas pričenjajo spominjati na dolenske, redkeje na štajerske. /.../ Gorenjci govore jasno in točno, a mehko; razlikujejo v dolgih zlogih dve intonaciji, padajočo in rastočo, le prav na vzhodu, v moravški kotlini, se to razlikovanje izgubi in ima le éno, ravno intonacijo. /.../« Krajevni govor Krašnje je kot primer vzhodnogorenjskega podnarečja, kot se govori v Črnem grabnu, leta 1951 po vprašalnici za SLA prvi zapisal prof. Tine Logar, Ramovšev učenec in naslednik. Njegova informanta sta bila domačina Franc Rihter, mežnar, takrat star 58 let, in Franc Oražem, krojač, takrat star 53 let. Ta popis sicer ni čisto popoln, vendar pa prinaša veliko besed iz pomenskih polj, zajetih v vprašalnici, in sicer v taki glasovni podobi, kot se je tu govorilo sredi 20. stoletja. V tem zapisu so zanimive tudi Logarjeve opombe o krašenskem govoru in njegove obrobne primerjave s sosednjimi krajevnimi govori. Tako je že na prvi strani svojega rokopisa zapisal: »Hribovske vasi okoli Krašnje poznajo že splošno prehod *la* > *wa*; Krašnja sama pa govori tudi že *la*. Isto velja tudi za Lukovico, dočim okolica še *švapa*. V Poljanah pri Blagovici poznajo tudi *-ô* > *-ô**. To sem ugotovil pri razgovoru s kmetom, s katerim sem pešočil iz Lukovice v Krašnjo. To je potrdilo, da me tudi v Obršah⁵ ni varalo uho!«

Vzhodnogorenjsko narečje, ki se govori v Tuhinjski dolini, Črnem grabnu in moravški dolini ter po okoliških hribovskih vaseh med Menino na severu in Savo na jugu, po svojih osnovnih značilnostih spada v gorenjsko narečno skupino, a se od ostale gorenjščine tudi v marsičem razlikuje: »V dolini Radomlje sega to gorenjsko narečje nekako do Prevoj pri Šentvidu. Črta Prevoje v dolini Radomlje – Potok v Tuhinjski dolini je torej vzhodna meja tipičnega gorenjsko-kamniškega govora. Vzhodno od te črte pa naletimo že na nove narečne pojave, ki to območje oddaljujejo od gorenjščine: razlikovanje med akutom in cirkumfleksom se izgubi; namesto obeh gorenjskih tonskih potekov slišimo tu enega samega: v Črnem grabnu ravnega oziroma rahlo padajočega, v Tuhinjski dolini pa padajočega. Povsod ugotovimo tudi naglasni umik *məglà* > *məgla*, *stəbàr* > *stəbər*. Gorenjski monoftongični samoglasniški sistem se razbije, poleg monoftongov v prvotno ali zgodaj naglašanih zlogih se v sekundarno naglašanih zlogih pojavijo tudi diftongi, ki se gibljejo na črti *je* – *je:*, *ya* – *ya:* – *ya* /.../ Najznačilnejše in najpresenetljivejše pa je to, da se na celotnem področju vzhodno od prej omenjene črte pojavijo tudi centralno-

¹ Besedilo je zapisano z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani Peter Weiss razvil za jezikoslovne, predvsem dialektološke potrebe in deluje v Microsoftovem programu word v operacijskem sistemu windows. Temelji na standardu unikod.

² Ramovš je govor Krašnje kot gorenjsko točko št. 182 uvrstil že v prvo mrežo SLA, kasneje je kraj dobil št. VIII/196, po zadnji dopolnitvi mreže pa ima oznako T223.

³ Leta 2011 je izšel prvi zvezek Slovenskega lingvističnega atlasa z naslovom *Človek – telo, bolezni, družina* (SLA 1.1 Atlas, SLA 1.2 Komentarji). Dostopen je tudi na: <http://sla.zrc-sazu.si/>.

⁴ Ramovš, 1935, *Historična gramatika slovenskega jezika*, str. 114.

⁵ Logar je leta 1951 po vprašalnici za SLA zapisal tudi krajevni govor Obrš (T222) in Moravč (T224) ter Stebljevka (T220), leta 1952 pa nadaljeval s svojimi raziskavami vzhodnogorenjskega podnarečja v krajih Vače (T225), Čemšenik (T226) in Izlake (T227).

1.1.3 Kratki nenaglašeni samoglasniki

1.1.3.1 Izglasni samoglasniki

e	o	u
a		

1.1.3.2 Ponaglasni samoglasniki

i	u
e [ɛ]	o
a	
a	

1.1.3.3 Prednaglasni samoglasniki

i	u
e [ɛ]	o [ɔ]
a	
a	

Kot nosilci zloga nastopajo tudi zlogotvorni zvočniki: *l, ŋ, ŋ*.

1.2 Soglasniki

1.2.1 Zvočniki

v/w/y	m
l	n
r	ɲ
j/ɟ	[ɲ]

1.2.2 Nezvočniki

p	b	f	
t	d		
c	[ʒ]	s	z
č	[ʃ]	š	ž
k	γ	x	

1.3 Naglas

1.3.1 Naglas ni vezan na določeno mesto v besedah – naglasno mesto je svobodno.

1.3.2 Govor pozna kvantitetno opozicijo (dolge naglašene, kratke naglašene in kratke nenaglašene samoglasnike).

1.3.3 Govor ne pozna tonemske opozicije ne na dolgih in ne na kratkih zlogih – naglaševanje je jakostno.

1.3.4 Inventar prozodemov torej zajema dva naglasa ('V:', 'V) in nenaglašeno kračino (V).

2 Distribucija

2.1 Samoglasniki

2.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki

2.1.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki so mogoči v katerem koli besednem zlogu.

2.1.1.2 Samoglasnika /^he/, /^ha/ se govorita v (izvorno) predzadnjih besednih zlogih (*p^heta* 'peta', *n^haga* 'noga').

2.1.2 Kratki naglašeni samoglasniki

2.1.2.1 Kratki naglašeni samoglasniki so možni le v zadnjih ali edinih besednih zlogih, v tipu *megla* tudi v predzadnjem zlogu (*məyla* 'megla', *s'taza* 'steza', *s'təbər* 'steber', *pəršu* 'prišel').¹¹

2.1.2.3 V položaju pred istozložnim /j/ se /a/ ne pojavlja – namesto njega govorijo /e/ (**dəj* 'daj' – vel., 2. os. ed.).

2.1.2.4 V položaju pred istozložnim /u/ se /a/ ne pojavlja – namesto njega govorijo /o/ (*p'rou* 'prav').

2.1.2.5 Zadnji samoglasniki večinoma niso možni v vzglasju – pred njimi je protetični /w/ (**akŋ*¹² 'okno', *wəryle* 'orgle').

2.1.3 Kratki nenaglašeni samoglasniki

2.1.3.1 Govor ima v prednaglasnem in ponaglasnem položaju po šest samoglasnikov, v izglasnem položaju pa štiri.

2.2 Soglasniki

2.2.1 Zvočniki

2.2.1.1 Zvočnik /n/ ima pred mehkonebniki različico [ŋ] (*šiva:ŋka* 'šivanka', *š'te:ŋŋe* 'stopnice', *ti:uəŋk* 'tilnik').

2.2.1.2 Zvočnik /l/ se ne govori pred zadnjimi samoglasniki – za govor je značilno švapanje (*wa:s* 'las', *ku'wu:ret* 'kolovrat').

2.2.1.3 Zvočnik /v/ se govori le pred sprednjimi samoglasniki, njegov alofon /w/ pa le pred zadnjimi samoglasniki (*vi:n* 'vino' – *wa:s* 'vas').

2.2.2 Nezvočniki

2.2.2.1 Po zvonečnosti se nezvočniki prilagajajo sledečemu nezvočniku – asimilacija po zvonečnosti (*bə:šca* 'božica, sirota', *upxali:u* 'obhajilo', *ni:sk* 'nizek', *γu'b^hazya* 'globokega').

¹¹ »Omenili smo že, da naglaša gorenjščina *prošd̄, məgūā, zalēn, bugāt*; le ob zgornji Radomlji in ob Savi pri Verneku slišiš *məgūa, xərt, u məŋl̄*, kar kaže na medijski dialekt. /.../« (Ramovš 1935: 116)

¹² Logarjev zapis: *wakŋ*.

2.2.2.2 V izglasju so možni le nezveneči nezvočniki – zveneči nezvočniki imajo tam svoje nezveneče pare (*'zɔ:p* 'zob', *'pɔ:t* 'pod', *'kʀi:š* 'križ').

2.3 Naglas

2.3.1 Nenaglašeni dolgih samoglasnikov govor ne pozna.

2.3.2 Govor ima dolgi nedoločnik (*'mwa'ti:t* 'mlatiti', *'no'si:t* 'nositi', *'wa'či:t* 'vlačiti', *'zme'ta:t* 'zmetati').

3 Izvor

3.1 Samoglasniki

3.1.1 Dolgi naglašeni samoglasniki

- i:* < *i:* (*'li:čkat* 'ličkati, majiti koruzo', *'zi:la* 'žila', *'z'li:ca* 'žlica', *'zi:t* 'žito', *'s'vi:na* 'svinja', *'zi:ma* 'zima')
< kratki akutirani *i* v nezadnjih besednih zlogih (*'ri:ba* 'riba', *'xi:ša* 'hiša')
< v izposojenkah (*'b'ri:tuf* 'pokopališče', *'bi:ŋkušt* 'binkošti', *'bi:rma* 'birma')
- u:* < *u:* (*'tu:ršca* 'koruza', *'k'lu:č* 'ključ', *'k'lu:ka* 'kljuka', *'pu:nca* 'dekle', *'x'ru:ška* 'hruška')
< kratki akutirani *u* v nezadnjih besednih zlogih (*'mu:xa* 'muha')
< redko *o:u* < *o:v* (*'ku'wu:ret* 'kolovrat')
< včasih *uu:* < *lu:* (*'yu:x/y'lux* 'gluh')
- < v izposojenkah (*'lu:stər* 'lesteneč', *'šu:štar* 'čevljar')
- e:* < *ē:* (*'s'vɛ:ča* 'sveča', *'k'lɛ:še* 'klešče', *'st'rɛ:xa* 'streha', *'p'lɛ:wa* 'pleva')
- < kratki akutirani *ē* v nezadnjih besednih zlogih (*'b'rɛ:za* 'breza', toda tudi *'b'rɛ:iza*, *'lɛ:t* 'leto', *'st'rɛ:xa* 'streha')
- < redko *-ej-* po monoftongizaciji (*'sɛ:m* 'sejem, semenj')
- < *ɛ:* (*'pɛ:t* 'pet', *'pɛ:tk* 'petek', *'pɛ:st* 'pest')
- < kratki akutirani *ɛ* v nezadnjih besednih zlogih (*'*dɛ:tala* 'detelja')
- < cirkumflektirani *e:* (*'zvi'čɛ:r* 'zvečer', *'rɛ:bra* 'rebra')
- < novoakutirani *e* v nezadnjih besednih zlogih (*'zɛ:le* 'zelje')
- < *i* pred *r* (*'š'tɛ:r* 'štiri', *'*is c'vɛ:rnam* 'z nitjo')
- < v izposojenkah (*'lɛ:dər* 'usnje', *'ɛ:d'wajɔs* 'planika')
- o:* < cirkumflektirani *o:* (*'no:s* 'nos', *'s'no:* 'seno', *'no:č* 'noč', *'pro'so:* 'proso', *'pɛ'rɔ:* 'pero')
- < *o:* (*'mo:ka* 'moka', *'ut'rɔ:bi* 'otrobi', *'mo:š* 'mož')
- < kratki akutirani *o* v nezadnjih besednih zlogih (*'gɔ:ba* 'goba', *'to:ča* 'toča')

< novoakutirani *o* v nezadnjih besednih zlogih (*'no:sm* 'nosim' – 1. os. ed. sed.)

< v izposojenkah (*'kɔ:r* 'kor')

o: < novoakutirani *o* v zadnjem ali edinem besednem zlogu po podaljšanju (*'no:š* 'nož', *'pɔ:t* 'pod', *'po:st* 'post', *'ko:š* 'koš', *'ut'ro:k* 'otrok', *'ko:iŋ* 'konj')

e:ɪ < redko kratki akutirani *ē* v nezadnjih besednih zlogih (*'žɛ'lɛ:iz* 'železo')

o:u < redko cirkumflektirani *o:* (*'s'to^u* 'sto', *'rɛb'rɔ:^u* 'rebro')

< *ɪ:* (*'čɔ:ɪn* 'čoln')

< kratki naglašeni *ɪ* (*'pɔ:ɪx* 'polh')

e: < redko *e*, ki je prišel pod naglas po umiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*'čɛ:ɪ* 'čelo')

< novoakutirani *e* v zadnjem ali edinem besednem zlogu po podaljšanju (*'k'mɛ:t* 'kmet')

e:ɪ¹³ < *e*, ki je prišel pod naglas po umiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*'s'fɛ:ɪn* 'stegno', *'fɛ:mɛš* 'lemež', *'fɛle* 'tele', *'dɛbu* 'debel', *'ɛdŋ* 'eden', *'zɛwat* 'želod', *'sɛstra* 'sestra', *'zɛna* 'žena', *'fɛta* 'teta')¹⁴

< *ɛ*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*'ɣ'rɛda* 'greda', *'pɛta* 'peta', *'pɛtra* 'petro', *'nɛsɛ* 'nese, 3. os. ed. sed.)

< redko *ɛ*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega zloga (*'u'rɛmɛ* 'vreme')

**a¹⁵* < *o*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*'n^aaga* 'noga', *'k^aažax* 'kožuh', *'k^aatu* 'kotel', *'b^aažəč* 'božič', *'k^aasa* 'kosa', *'k^aaza* 'koza', *'pu'n^aač* 'ponoči', *'ɣ^aara* 'gora', *'p^aatak* 'potok', *'t^aark* 'torek', *'n^aasu* 'nosil', *'a^aŋŋ* 'ogenj'¹⁶; tudi: *'akŋ* 'okno', *'ada* 'voda'¹⁷)

¹³ »V dolini reke Radomlje ima govor že diftonga *ɪɛ*, *uɔ* < *e*, *ɛ*, *o*, za *ɛ* in *o* pa *ɛ*, *o*: *'zubiɛ*, *'liɛt* < *ledɔ*, *'zbiɛ*, *'zuɔf*: *'nɔs*, *'prɪsɔ*, *'mɪsɔ*, *'bɔx*, *'cɛsta*, *'kulɛn*, *'blɛt* < *blɛdɔ*, *'lɛt* < *lɛto*. Ob zgornji Radomlji (Spodnje Loke, Blagovica) naletimo pogosto na *ɛj* za *ɛ*: *'čɛjɪna*, *'pɛjɪsk*, *'mɛjɪsc*, *'klɛjɪše*, ker pa je *ɛ* < *ɛ* še regularen v Trojanah, Št. Gotardu in Čemšeniku (*'lɛt* gen. pl., *'urɛx* nom. pl., *'čɛɪlɛ*), moramo ta *ɛj* razrešiti v *e* + *i* in njegov *j* razlagati tako kot *j* v *'gɔjɪzd*, *'oɪstər* (za to govori tudi lega pred *s*, *š*). /.../« (Ramovš 1935: 114)

¹⁴ »Sekundarno akcentuirana *e* in *o* v tipu *ženə se /gorenjsko/* (op. J. Š.) glasita *ɛ*, *o* (njihova tvorba je *napeta*): *'iɛna*, *'sɛstra*, *'pɛčɛm*, *'kɔzu*, *'nɔsu*; ob Radomlji in na vzhod odtod imamo že diftonge *ɪɛ*, *uɔ*: *'ziɛmla*, *'iɛna*, *'niɛmo* < *njɛmu*, *'biɛre*, *'viɛlɛk*, *'hoɔdu*, *'gɔjɪra*, *'uɔɔna* (Ihan); *'čjɛɪ* < *čɛto*, *'tiɛlɛ*, *'urjɛmɛ*, *'diɛlɛč* < **delɛč*, *'dujɪns* < *donəs*, *'rɪakta*, *'uakŋ*, *'kujɪn*; *'dujɪl*, *'dujɪbr* (Blagovica).« (Ramovš 1935: 115)

¹⁵ Danes na tem mestu večinoma govori dvoglasnik *o*-jevske barve *'*ol*. Tako je tudi v priloženih besedilih.

¹⁶ Logarjev zapis: *'wayŋ* 'ogenj'.

¹⁷ Logarjev zapis: *'wakŋ* 'okno', *'wada* 'voda'.

- < *o*:, ki je prišel pod naglas po umiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*'r^aaka* 'roka')
- [^uq] < redko *o*, ki je prišel pod naglas po premiku naglasa s končnega kratkega besednega zloga (*'d^aq*l 'dol')
- a*: < *a*: (*u'ta:wa* 'otava', *'ra:ma* 'rama', *u'ra:t* 'vrat', *kuw'a:č* 'kovač', *d'wa:* 'dva', *b'ra:da* 'brada')
- < kratki akutirani *a* v nezadnjih besednih zlogih (*k'ra:wa* 'krava', *'ma:t* 'mati')
- < *a*: (*'da:n* 'dan', *'wa:s* 'vas')
- < novoakutirani *a* v nezadnjih besednih zlogih (*'ma:ša* 'maša')
- < v izposojenkah (*'fa:ra* 'župnija')
- a:r* < *r*: (*'čə:rnə* 'črni', *'yə:ru* 'grlo', *'pə:rsa* 'prsi', *'pə:rst* 'prst', *s'mə:rt* 'smrt', *'də:rwa* 'drva', *'kə:rst/kə:rst* 'krst')¹⁸

3.1.2 Kratki naglašeni samoglasniki

- e* < redko kratki naglašeni *a* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*'jest* 'jaz')
- < kratki naglašeni *e* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*'ž'be* 'žrebe')
- < v izposojenkah (*ad'vent* 'advent')
- o* < kratki naglašeni *o* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*ve'do* 'vedo, 3. os mn.')
- [*o*] < kratki naglašeni *a* pred istozložnim *u* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*p'r^ou* 'prav')
- < kratki naglašeni *-a* pred istozložnim *u* v del. -I m. sp. ed. (*'š^ou* 'šel')
- a* < kratki naglašeni *a* v zadnjem ali edinem zaprtem besednem zlogu (*'žu'pan* 'župan', *'p'sa* 'psa', *mač'e'rat* 'močerad', *b'rat* 'brat', *'fant* 'fant', *'nas* 'nas', *bu'gat* 'bogat')
- < kratki naglašeni *o* v vzglasju (*'wan* 'on')
- [*a*] < redko kratki naglašeni *a* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*'gat* 'gad')
- ə* < kratki naglašeni *ə* (*'rəkəl* 'rkelj', *s'təza* 'steza', *'rəš* 'rž', *'pəs* 'pes', *'dəš* 'dež', *'vən* 'ven', *'məne* 'mene')
- < kratki naglašeni *i* v zadnjem ali edinem zaprtem besednem zlogu (*'grəč* 'grič', *'māš* 'miš', *'nəč* 'nič', *mwa'təč* 'mlatič')
- < kratki naglašeni *u* v zadnjem ali edinem zaprtem besednem zlogu (*'grənt* 'grunt, kmetija', *k'rəx* 'kruh', *'kəp* 'kup', *'jəx* 'jug')
- < kratki naglašeni *ě* v zadnjem ali edinem besednem zlogu (*x'rən* 'hren', *s'rən* 'srenj'), redko v predzadnjem

¹⁸ »Za *r* ima gorenjščina *ər*, na vzhodu že *är*: *ər*- prim. *waxpərlə*, *smərt*, *wərx*, *wərbə*, *xitər* (Ihan, Blagovica) /.../« (Ramovš 1935: 118)

- zlogu (*c'vətna* 'cvetna')
- < *o* (*s p'səm* 's psom'),
- < novoakutirani *o* v vzglasju (*'wəryle* 'orgle', *'wəle* 'olje', *'wəčwa* 'hočeva', *'wəla* 'volja')
- < *o*, po mlajšem krajšanju (*'wəke* 'loke', *'wəži* 'ožji')

3.1.3 Nenaglašeni samoglasniki

3.1.3.1 Prednaglasni samoglasniki

- i* < *e* (*ni've:sta* 'nevesta', *di've:t* 'devet', *di'se:t* 'deset', *zvi'čə:r* 'zvečer')
- < včasih *ě* (*ni'b^o:* 'nebo', *kuri'ni:na* 'korenina')
- [*e*] < redko *e* (*ně'de:la* 'nedelja', *pě'r^o:* 'pero')
- u* < *o* (*nus'ni:ca* 'nosnica', *ku'le:n* 'koleno', *kru'pi:t* 'kropiti', *pu'y'rep* 'pogreb', *putp'wat* 'podplat', *u'y'ni:še* 'ognjišče', *ku'ri:t* 'korito', *gus'ti:lna* 'gostilna', *pu'ti:ca* 'potica', *ku'l^o:* 'kolo', *ku'si:t* 'kositi')¹⁹
- < včasih *u* (**klu'čaw^uca* 'ključavnica')
- < včasih *o* (*ru'ke:* 'roke, I mn.')
- < včasih *vo* (*zu'ni:t* 'zvoniti', **na du'ri:š* 'na dvorišču')
- < včasih *vi* (*u'so:k* 'visok')
- < *lo/lu/la* (> *uo/ūul* > *o/u*) (*ku'bu:k* 'klobuk', *yu'bo:k* 'globok')
- < *ol* (*ou* > *u*) (*u'ta:r* 'oltar')
- < *la* (> *ua*) (*u'ya:t* 'lagati')
- [*o*] < redko *o* (*l^o'ba:na* 'lobanja')
- e* < *e* (**me's^o:* 'meso')
- < redko *o* za *r* (*pre'ce:sija* 'procesija')
- o* < *o* (**zob'e:* 'zobje')
- a* < *a* (*mwa'ti:t* 'mlatiti', *ka'za:u^c* 'kazalec')
- < *e* (*a'na:ist* 'enajst')
- < *o*²⁰ (*da'p^o:uni* 'dopoldne', **kram'pi:r* 'krompir')²¹
- ə* < *u* (*stə'd^əenc* 'studeneč', *sə'si:t* 'sušiti')
- < *i* (**svə'na:ki* 'svinjaki')
- < prednaglasni *r* pred soglasnikom skupaj z *r* (*ə + r*) (*sə'r'ce:* 'srce')

3.1.3.2 Ponaglasni samoglasniki v zaprtem zlogu

- i* < *e* (*'ko:unim* 'kolnem', *u'za:mim* 'vzamem', *'n^esim* 'nesem')

¹⁹ »Neakcentuirani *o* se je v gorenjščini razvijal tako-le: predtonični *o* je, kakor enakšni *e*, zožen in napet: /.../ *ku'len*, *kum^uc*, *ut^uwa*, *kug^u*, *dum^u* (Blagovica)« (Ramovš 1935: 115)

²⁰ »/.../ akanje je v predtoničnih zlogih le sporadično, t. j. le na nekaj besed omejeno /.../. Ob Radomlji je običajna disimilacija *uo-* > *ua-*: *uačⁱ*, *uav^u* < *lovⁱl*, *uabu^uak* /.../« (Ramovš 1935: 116)

²¹ Besede, označene z zvezdico, so bile zapisane spomladi 2014 (niso del Logarjevega zapisa krašnjejskega govora).

- u* < *ɨ* (*ja:buk* 'jabolko', *p're:xpudanca* 'dopoldanska malica')
 < redko *ø* -ov- (*fa:ruš* 'farovž, župnišče')
 < redko *o* (*ia:ɣuda* 'jagoda', *bi:ŋkušt* 'binkošti')
- e* < *ɛ* (**pa:met* 'pamet')
- o* < *o* (*pɔ:nočŋca* 'polnočnica', *fi:rtoɣ* 'predpasnik')
- a* < *a* (*se:kāt* 'sekati', *de:wāt* 'delati')
 < redko *o* (ponaglasno akanje: *pʰatak* 'potok')
 < *ɔ* (*ʒewāt* 'želod')
- ə* < *i* (*je:zək* 'jezik', *bʰažəč* 'božič')
 < *u* (*t're:bəx* 'trebuh', *kʰažəx* 'kožuh')
 < *ě* (**vi:dət* 'videti', **so:sət* 'sosed')
- [ɛ] < redko *ə* (*s'təbɛr* 'steber')

3.1.3.3 Izglasni samoglasniki

- u* < *ɨ* (*kʰatu* 'kotel', *čmərɯ/čmərɯ* 'čmrlj')
 < -və (*bə:ru* 'brv')
 < -ev (*ce:rku* 'cerkev', *kri:žɯ* 'križev', *m'waču* 'mlačev',
bu:ku 'bukev')
 < -vo (*k'wa:du* 'kladivo')
- ɨ* < -lo (*t'ru:pu* 'truplo', *čə:rtu* 'črtalo')
- ʷ* < -əl v del. -l (*vi:du* 'videl')
- ʷ* < -el v del. -l (*wa:tu* 'hotel', *nɛ:su* 'nesel')
- < -il v del. -l (*cə:rknɯ* 'crknil', *nʰasu* 'nosil')
- < -al v del. -l (*pjɛ:lu* 'peljal', *de:wu* 'delal')
- e* < -e (*pɔ:le* 'polje', *nʰese* 'nese')
- < -ɛ (**tʰele*; **stul'i:ce* e – R ed. ž. sp., **š'ti:xe* – T mn. m. sp.)
- o* < -ɔ (**va:to* – T ed. ž. sp., *ž've:mo* 'živimo, 1. os mn.',
je:jo 'jejo, 3. os mn.')
- < -u (*kɛ:rmo* 'kateremu, prid. b., D ed. m. sp.)
- a* < -a (*p'lu:ča* 'pljuča', *ud'ju:ɣa* 'odjuga', *kra:wa* 'krava')

3.1.3.4 Nenaglašeni zlogotvorni zvočniki

- ɨ* < -Vl-, -IV- po onemitvi nenaglašene samoglasnika
 (*k'ra:ncɨ* 'venec', *mə:rɨč* 'mrlič', *l'si:ca* 'lisica', *ka:šɨ*
 'kašelj')
- ŋ* < -Vn-, -nV- po onemitvi nenaglašene samoglasnika
 (*ɣ'le:žŋ* 'gleženj', *tre'pa:lŋce* 'trepalnice', *wakŋ* 'okno',
s'ue:čəncə 'svečnica', *ma:lŋ* 'mlin', *žɛ:nŋ* 'žmin', *ka:mŋ*
 'kamen', *ž'i:učŋ* 'živčen', *ta:užŋt* 'tisoč',²² *ŋ'co:i* 'nocoj')
- ŋ* < -Vn-, -nV- po onemitvi nenaglašene samoglasnika
 (*wəsnŋ* 'osem', *se:dŋ* 'sedem')

²² Danes pogosteje že: *t'i:soč*.

3.2 Soglasniki

Soglasniki so nastali iz ustreznih soglasnikov v izhodiščnem splošnoslovenskem sistemu, ob tem pa še:

3.2.1 Zvočniki

- u/w/v* < *w*, kot v pred sprednjimi (*s'vi:na* 'svinja', *vi:n* 'vino',
ž'vi:m 'živim') in kot *w* pred zadnjimi samoglasniki (*wa:s*
 'vas', *wa:ɣa* 'vaga, tehtnica', *k'ra:wa* 'krava')
 < kot proteza pred zadnjimi samoglasniki v vzglasju (*wakŋ*
 'okno', *wale* 'olje', *wəɣle* 'orgle', *wəsa* 'osa', *wɔ:čəm*
 'očim')
- < *l* pred zadnjimi samoglasniki – švapanje ni dosledno
 (*wa:s* 'las', *k'wa:du* 'kladivo', *k'wa:t* 'klati, cepiti', *p'wa:iš*
 'plašč', *ku'wu:ret* 'kolovrat', *s'wa:na* 'slana', *m'wa:ka*
 'mlaka', toda tudi *x'wa:če/x'la:če* 'hlače', *d'wa:n/d'la:n*
 'dlan', *d'wa:ka/d'la:ka* 'dlaka', *wɔ:itrel'lo:itrel've:itrel*
 'lojtre, lestve', *ɣu:x/ɣ'lu:x* 'gluh')²³
 < -l pred izglasnim *o* po onemitvi le-tega (*če:ɥ* 'čelo',
š'i:ɥ 'šilo', *t'na:ɥ* 'tnalo')
- l* < *l* (*p'lu:ča* 'pljuča', *čɛ:ɥlə* 'čevlji', *ne'dɛ:la* 'nedelja', *žɛ:le*
 'zelje', *k'lu:ka* 'kljuka', *ul'na:k* 'uljnjak, čebelnjak', *pɔ:le*
 'polje', *s'tɛ:la* 'stelja')²⁴
 < po analogični menjavi med *l* in *v* (*ce:rkāl* 'v cerkvi',
*b're:skla*²⁵ 'breskev', *na ɣ'wa:l* 'na glavi'; toda *s'ta:tve*
 'statve')
- n* < *n* za soglasnikom in v vzglasju (*su:kna* 'suknja, plašč',
ul'na:k 'uljnjak, čebelnjak', *čɛ:šna* 'češnja', *ka:mne* 'ka-
 menje', *ni:wa* 'njiva', **sk'ri:na* 'skrinja', **wayŋ* 'ogenj')
 < *n* za samoglasnikom (skupaj z *ɨ*) (*cu:ina* 'cunja',
žɛ:ɣajne 'žeganje, farni praznik', *ko:in* 'konj', *kʰastajŋ*
 'kostanj', *ku're:ine* 'korenje', *li:čkanje* 'ličkanje'), toda tudi
s'vi:na 'svinja', *ž'ɣa:ne* 'žganje', *pi:na* 'pinja', *ɣuspu'di:na*
 'gospodinja')
- [ŋ] < redko *n* (*lɔ'ba:na* 'lobanja')
- j/i* < včasih kot prehodni *j* pred sičniki in šumevci (*p'wa:iš*
 'plašč', *put* 'pa:jsko 'pod pazduho', *ɣoist* 'gozd', *u:izda*

²³ »Skupina *la* je prešla v *wa, ɥa /.../*; ob južnovzhodni meji gorenjskega dialekt (Kokošnje – Studenec, Moravče – Blagovica) meša govor gorenjsko *wa* z medijskim *la*: *wasiɛ*, *bɥat*, *swāna*, *miɛla*, *wozkɔ*, *Buagɔɥca*, *šwā*, *zaklāt* ali n. pr. (notirano v Blagovici pri isti družini) *dɛwawa*, *dɛwala*, *dɛlawā*, *dɛlala* < *dɛlala*; v Trojanah je že *la /.../* (Ramovš 1935: 117)
²⁴ »Osrednji gorenjski govor ima *l < l'* in *n < n'* /.../; v moravški dolini in ob zgornji Radomlji *l* in *n' > jn*: *n*, *znjma*, *znjine*, *pōjn*, *sājna*, *kʰōjn*, *zastōjn*; pri Blagovici pričanja ta gorenjski pojav izpodrivati medijsko *ɨ* < *n*: *známjɛ*, *kāmijɛ*, *sɛjɛm*; *čɛšna /.../* (Ramovš 1935: 118)
²⁵ Analogija po roditelju *edmine*.

'uzda'; *pō:stla/*pō:istla* 'postelja')
 < redko -vi- (u *Bu'pō:ic je bi:u:* 'v Blagovici je bil')
 < redko kot epentetični/vrtnjeni *r* (*fər'žō:u* 'fižol')

3.2.2 Nezvočniki

- p* < *b* v izglasju (*zō:p* 'zob', *puy'rep* 'pogreb') in pred nezvenečimi nezvočniki (*upxa'i:u* 'obhajilo', **γ'ra:pst* 'grabiti')
- t* < *d* v izglasju (*po:t* 'pod', *u:t* 'ud', *'sō:set* 'sosed', *'γat* 'gad') in pred nezvenečimi nezvočniki
- š* < *ž* v izglasju (*k'ri:š* 'križ', *no:š* 'nož', *'femeš* 'lemež', *'dāš* 'dež') in pred nezvenečimi nezvočniki
 < redko *x* po 1. narečni palatalizaciji pred sprednjimi samoglasniki (*'xi:ša/'ši:ša* 'hiša')
- s* < *z* v izglasju (*'čē:s* 'čez') in pred nezvenečimi nezvočniki (*'ni:sk* 'nizek')
- z* < *x* po 2. narečni palatalizaciji pred sprednjimi samoglasniki (*'su:zya* 'suhega')
- γ* < *g* (*'γni:da* 'gnida, zanohtnica', **'sni'ya:* 'snega')
- x* < *g* v izglasju (*s'nē:x* 'sneg', *'jəx* 'jug')
- f* < redko *b* v izglasju (> -*p*) (*'zō:f* 'zob', *'γrof* 'grob', *x'ri:p/* *x'ri:f* 'hrīb', *'jē:rof* 'jerob, oskrbnik')²⁶
- c* < *k* po 2. narečni palatalizaciji pred sprednjimi samoglasniki (*'yu'b#a3ya*²⁷ 'globokega')
- k* < včasih *tj* (*ta t're:k* 'tretji', *'ke:* 'tja')

3.2.2.1 Asimilacije

- dk* > (*tk*) > *xk* (*po:xku* 'podkev', *puxku'wa:t* 'podkovati'; *'si:rəxka* 'sirotka', *s'wa:xka* 'sladka', *'re:xka* 'redka')
- dp* > *xp* (*uxp're:t* 'odpreti', *p're:xpudanca* 'dopoldanska malica')
- dt* > *xt* (*ux 'ti:stya* 'od tistega')
- bk* > (*pk*) > *xk* (*'rō:xkat* 'robkati, ružiti koruzo')
- pš* > *uš* (*'uše'ni:ca* 'pšenica')
- šč* > *š* (*'ku:šar* 'kuščar', *u'ni:še* 'ognjišče', *stra'ni:še* 'stranišče', *'k'le:še* 'klešče', *p'wa:iš* 'plašč', *na 'taše* 'na tešče')

3.2.2.2 Diferenciacije

- čk* > *šk* (*pə:ška* 'pečka')
- dd* > *xd* (*uy 'dō:ma* 'od doma')
- kp* > *xp* (*x'pu:jem* 'kupujem')

3.2.2.3 Metateze

topo- > *putu-* (*putu'ri:še* 'toporišče')

3.3 Naglas

- 3.3.1 Naglasno mesto v besedi je kot v izhodiščnem sistemu, le da sta naglašena refleksa za *e* in *o*, ki sta bila prej pred naglašeni kratkimi zadnjimi zlogi, npr. *'sēstra* (< *sestrā*) 'sestra', *'k#asa* (< *kosā*) 'kosa'.
- 3.3.2 Kvantiteta je kot v izhodiščnem sistemu z naslednjimi razlikami:
- 3.3.2.1 Dolgi so samoglasniki, ki so bili kratki naglašeni (akutirani) v nezadnjih besednih zlogih (*'kra:wa* 'krava').
- 3.3.2.2 Dolgi so samoglasniki po umiku naglasa s končnega kratkega zloga na prednaglasna *e* in *o* (*'sēstra* 'sestra', *'k#asa* 'kosa').

Izguba glasov

4.1 Samoglasniki

- i* – v prednaglasnih zlogih (*p'sa:nc* 'piščanec', *pərsu* 'prišel')
- v ponaglasnih zaprtih zlogih (*p'ri:dya* 'pridiga', *pre'ce:sja* 'procesija', *'žē:nj* 'ženin'; pripona -*i*- v sed. glag. -*iti-im* (*'nō:sm* 'nosim'))
- v izglasju: redko v nedoločniku (*m'le:t* 'mleti', *um're:t* 'umreti'); včasih v D, M ed. sam., prid. ž. sp. (*'mən* 'meni'); v prid. priponi -*ni* (< -*bŋb-j-b*) oz. -*nji* (< -*bŋb-j-b*), npr. v I ed. (*'kə:rstən* 'krstni')
- u* – v prednaglasnih zlogih (*də'zi:na* 'družina')
- včasih v izglasju (*b'li:z* 'blizu')
- e* (< *ě*) – v prednaglasnih zlogih (*s'nō:* 'seno')
- v ponaglasnih zlogih (v prid. končnici -*ěga* (*'ta:zya* 'takega', *'d#abərya* 'dobrega'), -*ěmu* (*'kē:rmo* 'kateremu'); v glag. priponi -*ě-* v sed. mn., dv. (*'č'te/'čete* 'hočete'), v del. -*l* (*'watwa* 'hotela')
- e* (< *e*) – v prednaglasnih zlogih (*s'ki:ra* 'sekira')
- e* (< *ē*) – v ponaglasnih zlogih (*'za:ic* 'zajec', *'mē:sc* 'mesec')
- o* – v prednaglasnih zlogih (*'n'cō:ij* 'nocoj')
- v izglasju v I ed. sr. sp. – maskulinizacija nevter (*'čē:u* 'čelo', *s't#eyən* 'stegno', *ku'lē:n* 'koleno', *'ži:t* 'žito')
- ə* – v prednaglasnih zlogih (*də'xu:r/t'xō:r* 'dihur')
- v ponaglasnih zlogih (*'γlē:žŋ* 'gleženj', v priponi -*əc* (*'pa:uc* 'palec', *'h'wa:pc* 'hlapec', *'ka'za:uc* 'kazalec', *'srē:di:nc* 'sredinec', *ku'mu:c* 'komolec', *p'sa:nc* 'piščanec'), v priponi -*ək* (*'wō:sk* 'vosek', *'pō:pk* 'popcek', *'pē:tk* 'petek', *'či'ta:rtk* 'četrtak', *'ni:sk* 'nizek', *p'li:tk* 'plitek')
- a* – v prednaglasnih zlogih (*s'ni:* 'sani')

²⁶ Logar za tak razvoj navaja kraj Vrh.

²⁷ Logarjev zapis: *'yu'b#adzja*.

4.2 Soglasniki

- 4.2.1 V skupini črč, žrč je /r/ navadno izpadel ('žabəl 'žebelj', 'žę:pc 'žrebec', 'čę:ulə 'čevlji', 'čę:wa 'čreva', 'čę:da 'čreda', 'čę:šna 'češnja'); toda č'ře:su 'čreslo'.
- 4.2.2 V sklopu /dn/ je /d/ izpadel (pu'pō:uni 'popoldne').
- 4.2.3 V sklopu /td/ se je /t/ asimilirala z /d/ v en glas (pę:diset 'petdeset', 'šę:zdiset 'šestdeset').
- 4.2.4 V sklopu tv-, sv- (v zaimkih) se /v/ ne govori ('tō:ī 'tvoj', 'sō:ī 'svoj').

Besedila

V nadaljevanju so zapisana besedila, ki so bila posneta aprila 2014 v Krašnji. V pogovoru so kot informanti sodelovali domačini, narečni govorci: gospa Marija Udovč (rojena 1933) in njena hčerka Marija Gales (rojena 1960), po domače Pär Matōžę:t, ter zakonca Stane (rojen 1942) in Dragica Pervinšek (rojena 1951).²⁸ Tema pogovora je bila materialna kulturna dediščina slovenskega kmečkega sveta (kmetija, prostori in oprema v hiši, gospodarska poslopja, kmečka opravila, domače obrti ...). Informanti so najprej odgovarjali na vprašanja iz vprašalnice za Slovenski lingvistični glas, od tem pa se tudi nekoliko razgovorili o nekaterih temah.

Besedila so zapisana na dva načina: najprej v slovenski znanstveni (dialektološki) fonetični transkripciji in nato še poenostavljeno s črkami knjižne abecede in znakom za polglasnik (ə).

Prešita odeja

D've: sto'li:ce sta ble, 'po: so ble pər k'rej 'ra:nte, t'kō: iz 'ene stu'li:ce na d'ru:yo, pər u'bę:x stra'nę:x, a'ne. /.../ Na 'ti:sti stu'li:ci, 'təm so bli pa 'xa:kəlci, sə pa 'y'or na'pę:u ta 'pə:ru bwa'yo:, a'ne. 'Po: s pa li'pō: pu'lō:žu 'ti:sto 'va:to, s'kō:s pu u'sęm 'ti:st 'tō:k d'i'bę:u, kukər 've:š de bi 'mō:yo 'bi:t. 'Po: sŋ na 'və:rx pa 'še ta d'ru:γ 'da:wa. /.../ 'Ja:, 'ya:zo sŋ 'da:wa ta 'pə:ru 'nō:tər u'mę:s. /.../ 'Po: sŋ na 'və:rx pa 'še d'ru:γ 'da:ya. 'Po: sŋ pa za'čę:wa 'ši:wat. /.../ Na 'rō:ke, is š'wa:ŋko. /.../ 'Po: sŋ mę:wa 'ta:ko 'fa:ino vę:lko š'wa:ŋko, m je še 'Mi:la 'da:wa jo. /.../ 'Dō:*ya je bwa, 'ne, k'ri:wa 'ni: bwa, 'sa:m 'dō:*ya je bwa 'bəl, a'ne, da je l'pō: 'pəršəl s'kō:s, pa sŋ vę:li:krat, k sŋ uz'p'orej 'd'ol u'b'odwa 'tōk, 'po sŋ pa uduc'p'odej 'g'or pu'le:dawa, 'kę: γ'le:da 'uən, de sŋ 'uən putiγ'ni:wa pa s'pę:t na'za:ī 'y'or. Ene 'ta:ke š'ti:xe sŋ 'dę:wawa. Pa še z'dę:γ 'ma:m! /.../ 'Sa:m 'bəl 'tę:žək je.

²⁸ Pogovoru je prisostvovala tudi gospa Vera Beguš, ki se ji za organizacijo srečanja lepo zahvaljujem. Brez pomoči teh domačinov, krašenskih narečnih govorcev, ta članek ne bi mogel nastati tako, kot smo ga načrtovali.

Dve stolice sta ble, po so ble pər krej rante, tko iz ene stulice na drugo, pər ubeh straneh, ane. /.../ Na tisti stulici, təm so bli pa haklci, sə pa gor napev ta pəru bvago, ane. Po s pa lipo puložu tisto vato, skos pu vsəm tist tok dibev kukər veš, de bi mogvo bit. Po sm na vrh pa še ta drug dava. /.../ Ja, gazo səm dava ta pəru notər umes. /.../ Po sm na vrh pa še drug dava. Po səm pa začeva šivat. /.../ Na roke, is švanko. /.../ Po səm meva tako fajno velko švajnko, m je še Mila dava jo. /.../ Dovga je bva, ne, kriva ni bva, sam dovga je bva bəl, ane, da je lpo pəršəl skos, pa səm velikrat, k səm udzgorej dol ubodva tok, po səm pa oducpodej gor pugledava, ke gleda vən, de səm vən putigniva pa spet nazaj gor. Ene take štihe səm devava. Pa še zdej ga mam! /.../ Sam bəl težək je.

Listje

Pa 'kō:k smo 'li:stje nu'si:l is 'k'ošəm! 'O:!/.../ 'Zę:γ pa 'še na γ'ra:bjo 'ne, 'ne: da b γa še 'kę:r s 'k'ošəm 'n'osu! /.../ 'Ja: pō'se:bən t'kō:le 'zi:mskə 'ca:it, kə je, kə 'ni: blō sni'ya:, a'ne, in 'vę:tər je 'tō: 'xi:tər u'su:šu, 'pō: smo pa š'li γ'ra:pst. Pər 'nəs so ble pona'wa:t 'ta:ke γ'ma:ine 'bəl, da i 'bəl 'ma:x biy, a'ne. 'Po: smo pa si pa š'li dər'γam spu'sō:dət. 'Təmle 'y'or u 'Ə'rja:učoym smo 'mi: vi'li:k γ'ra:bl, al 'pa u 'Jo:žmanoyŋ. /.../ In 'p'ol is 'k'ošəm nu'si:t, 'ma:ma je bwa puna'wa:t u γ'ma:in, 'o:na i z'na:wa 'fa:in 'k'oše 'ba:sat 'tut, 'jes pa b'rtat sta're:ī swa pa no'si:wa, 'p'oi pa 'kō:š je biy zę 've:lik, 'pō:ī pa 'še: 'ta:ke 'pa:lce 'vən is 'kō:ša jəx nas'ta:uwa pa 'še 'tō:k 'vən 'pō:ī nalo'zi:wa. 'Sej 'ni: blō 'tō:k xə'dō: teš'kō:, ampak vę:li:k je pa zg'lę:dau, a'ne. /.../ Je 're:kwa 'Mi:ŋka 'Jo:žmanowa, 'o:, Ma'ri:ja pu'ma:yej. A 'tō:kle se 'ma:traš! Pa sŋ t'ri:kat š'wa:, pa 'zę: u čę:tərto na'za:ī. A 'še: γ'rę:š? 'Ja:, 'mō:rŋ u'se: znu'si:t! Sp'lo:x 'ni bwo prob'lę:ma, a sŋ z'ma:trana al 'kęj, da na 'bō:m 've:č. 'Tō:k je 'še na 'ku:p, 'tō:k 'mō:rš z'n'osət! – Za 'ju:tər 'ni: 'tō: 'd'obər buə. Pər 'nəs je z'mę:rej 'a:ta 're:ku, 'tō: za 'ju:tər 'ni: 've:č 'd'obər, bō 'dāš 'pa:dou, 'tō: se s'pa:r, 'tō: na s'mę:mo u 'li:stŋk nu'si:t!

Pa kok smo listje nusil is košəm! O! /.../ Zej ga pa še na grabjo ne, ne da b ga še ker s košəm nosu! /.../ Ja posebən tkole zimskə cajt, kə je, kə ni blo sniga, ane, in vetər je to hitər usušu, po smo pa šli grapst. Pər nəs so ble ponavat take gmajne bəl, da j bəl mah biv, ane. Po smo pa si pa šli dęgam spusodət. Təmle gor u Rjavčövəm smo mi vilik grabəl, al pa v Jožmanovəm. /.../ In pol is košəm nusit, mama je bva punavat u gmajn, ona j znava fajm koše basaf tut, jes pa brat starej sva pa nosiva, poj pa koš je biv zę velik, poj pa še take palce vən is koša jəx nastavva pa še tok vən poj naloživa. Sej ni blo tok hədo teško, ampak velik je pa zgledav, ane. /.../ Je rekva Minka Jožmanova, o, Marija pumagej. A tokle se matraš! Pa səm trikat šva, pa zę v četərto nazaj. A še greš? Ja, morəm use znušit!

Sploh ni bvo problema, a sëm zmatrana al kej, da na bom več. Tok je še na kup, tok morš znosät! – Za jutär ni to dobär bvä. Pär näs je zmerej ata reku, to za jutär ni več dobär, bo däs padov, to se spar, to na smemo v listänk nusit!

Metje prosa

'Täm je bwa ena 'ta:ka 'ra:nta, a'ne, pa prö'so:. Prö'so: so 'm^ooyl u s'no:p pu'vè:zat, t'kø:, pu'vi:d_γa s'kø:s, 'γ^oor s'kø:s, na 'k^oonc pa za've:zat 'tam, kə ma 'wa:tujē, a'ne, p'γ^oosu se 'rēče 'wa:tujē, a'ne, na'mest k'wa:s. S 'm^ooyu 'tām za've:zat, 'po: z γa pa lē'pø: na t'le pu'lø:žu. 'Pa sta γa d'wa: vər'tē:wa, 'ēdγ je biγ na 'wa:tujē, 'ēdγ pa na 'ri:tyk, so ūčā:s 'rēkl. /.../ D'wa sta 'mø:γwa 'bi:t, pa sta se 'tām za 'ti:ste 'ra:nte dər'žā:wa, pa sta jo vər'tiwa ūk'rø:x. /.../ Kaj sta vrtela? .../ 'Ti:st s'no:p. 'Tø: γa i bø z 'n^ooyŋ t'rē:ba ū'mē:t 'vən. /.../ Snop je bil na tleh in si moral hoditi po njem? .../ 'Ja: T'kø: s 'mø:γu za'vi:jat iz no'γø:. /.../ Za'vi:jat. 'Tø: 'ni: bwo 'kər 'xo:dət. /.../ 'Ja: Sta 'mø:γwa 'kər o'ba: z'na:t pa sodel'wa:t 'ø:ryk z'ngät, a'ne.

Täm je bva ena taka ranta, ane, pa proso. Proso so mogäl u snop puvezat, tko, puvit ga skos, gor skos, na konc pa zavezat tam, kə ma vatuje, ane, prosu se reče vatuje, ane, namest kvas. S mogu tam zavezat, po z ga pa lepo na tle puložu. Pa sta ga dva vərteva, edän je biv na vatujē, edän pa na ritänk, so včas rekäl. /.../ Dva sta mogva bit, pa sta se tam za tiste rante dəržava, pa sta jo vərtiva ukroh. /.../ Kaj sta vrtela? .../ Tist snop. To ga j bo z nogäm treba umet vən. /.../ Snop je bil na tleh in si moral hoditi po njem? .../ Ja. Tko s mogu zavijät iz nogo. /.../ Zavijät. To ni bvo kər hodät. /.../ Ja. Sta mogva kər oba znat pa sodelvat oränk znat, ane.

Škope

Ūše'ni:co so na 'ti:sto smu'ka:vəncø 'sa:m ŋ 'mejxän 'nø:tär utäkn'i:l, de je 'šu ta 'vē:lk k'wa:sje 'd^ool, 'ti:sta 'lē:pa ūše'ni:ca, 'po: smo 'mē:l pa 'tām ū s'tē:n za'bi:te 'ta:ke 'ti:ste γ'ra:bļce /.../ 'Po: smo pa na 'ti:ste γ'ra:bļce s'no:p 'da:l, de smo pou'le:kl 'vən, iz 'ri:tyka 'vən 'ti:sto ta s'la:bo s'wa:mo, de je 'sa:m ta 'lē:pa ūs'ta:wa. 'Po: je pa ū'ta:knu ... 'pu:šļ, 'ja, u s'no:p us'ta:γ^oen 'tø:kle 'kø:mēj, pa k je biγ 'vėlək s'no:p, je 'tø:kle 'kø:mēj 'd^obre 'ti:ste s'wa:me, de je bwo za š'kø:mπο, a'ne. 'Tø: s 'mø:gu pa 'vē:č 'təx s'n^oopou 'mē:t, de si eno š'kø:mπο na'rē:du 'ta:ko, vi'li:ko. 'Tø: so 'mē:l 'po:li za puk'ri:vat.

Všenico so na tisto smukavəncø sam n mejhän notär utaknil, de je šu ta velk kvasje dol, tista lepa všenica, po smo mel pa tam u sten zabite take tiste grabälce /.../. Po smo pa na tiste grabälce snop dal, de smo povlekäl vən, iz ritänka vən tisto ta slabo svamo, de je sam ta lepa ustava. Po je pa vtaknu ... pušäl, ja, u snop ustav

en tokle komej, pa k je biv veläk snop, je tokle komej dobre tiste svame, de je bvo za škampo, ane. To s mogu pa več təx snopov met, de si eno škampo naredu tako, viliko. To so mel poli za pukrivat.

Pletenje kit iz pšenične slame

Ta 'pə:ru 'mø:rš ūše'ni:co pu'žē:t, 'r^očno, 'po: jo 'mø:rəš pou'le:čt is 'ti:stix s'n^oopou 'vən, na 'rø:ke 'vən puteg'ni:t is s'n^oopa, 'po: 'ti:ste k'wa:se st'ra:n po'sē:kaš al 'pa po'to:γčēš jəx, 'po: 'mø:rəš s'wa:mo otər'bi:t, de je 'sa:m ta 'γø:ry 'dē:l' 'do ta 'pə:ruγa ku'lē:nca 'd^ool je 'd^obra s'wa:ma, pa 'še_en ku'lē:nc nap'rē:γ. 'Sa:m 'ti:st je 'žē 'p^ool 'bəl za'nəč, a'ne. Ut'rē:bəš, 'po:γ jo pa na'mø:čəš pa p'lēteš 'ki:to. /.../ 'Jest jix is 'sēdŋ p'lēdem, 'ja. 'Tu:d z d'wa:najst, 'sa:m 'ti:sto i 'tē:žje p'lēst. /.../ Imate kako orodje? .../ 'Pərste pa 'no:š pa 'm^ookro s'wa:mo. /.../ 'Mø:rəš 'maγ p'rē:t namo'čit, če jo 'po:l 'nu:caš, ane d'vē: 'u:re p'rē:t 'jest u 'γ^oorko wo'dø: na'mø:čəm, de i 'bəl 'me:xka. /.../ Kako dolge morajo biti kite? .../ 'Wəšmδesēt 'mē:trou jo 'mø:re 'bi:t za en 'cē:kar, 'ti:st kə γa 'majo za 'na:rodne 'nø:še. /.../ 'Ki:to 'mø:rəš 'po:γ s'pē:γlat. /.../ Z navadnim likalnikom? .../ 'Jest sŋ jo d'ja:wa u ma'š'i:nco /.../, sŋ jo s'kø:s potēγ'ni:wa. 'Po:γ jo pa 'da:š sə'šit, de jo 'jē:n, de sə'šit:jejo, 'jē:na i 'še 'd^ool u Dom'za:lax 'de 'tø: 'ši:wa.

Ta pəru morš všenico pužet, ročno, po jo morəš povlečt is tistih snopov vən, na roke vən putegnit is snopa, po tiste kvase stran posekaš al pa potovčēš jəx, po morəš svamo otərbit, de je sam ta gorän del 'do ta pəruγa kulenca dol je dobra svama, pa še en kulenc naprej. Sam tist je že pol bəl zanəč, ane. Utrebəš, poj jo pa namočəš pa pleteš kito. /.../ Jest jih is sedəm pledem, ja. Tud z dvanajst, sam tisto j težje plest. /.../ Imate kako orodje? .../ Pərste pa noš pa mokro svamo. /.../ Morəš mav pret namočit, če jo pol nucaš, ane dve ure pret jest u gorko vodo namočəm, de j bəl mehka. /.../ Kako dolge morajo biti kite? .../ Osəmdeset metrov jo more bit za en cekar, tist kə ga majo za narodne noše. /.../ Kito morəš poj speglat. /.../ Z navadnim likalnikom? .../ Jest səm jo djava u mašinco /.../, səm jo skos potegniva. Poj jo pa daš səšit, de jo en, de səšijejo, ena j še dol u Domžalah 'de to šiva.

Klobuk iz ličkanja

Iz 'li:čkajna pa 'tu:t klu'bu:k nar'di:m. 'Ti:zγa pa 'sa:ma nar'di:m. /.../ Povejte, kako. .../ Pa pretp'ra:žŋke, pa cø'pa:te. /.../ Kako to 'na-redite? .../ 'Ja, 'li:čkajne 'mø:rš 'lē:p naš'ti:mat, pa s'pē:t 'təm post'ri:št γa, k se dər'ži:, 'po: pa de 'lē:po 'ki:to sp'lē:deš, 'po: pa 'ši:waš na ku'piti. /.../ S čim pa šivate? .../ Is c'vē:rnam. /.../ Z navadnim? .../ 'Ne 'ne, s pu'sē:bnəm, 'ta:k k je za k'wa:čkat 'tu:t, 'me:ixän dibi'le:γ.

Iz ličkajna pa tut klubuk nardim. Tizga pa sama nardim. /.../

Povejte, kako, .../ Pa pretpražanke, pa copate. /... Kako to naredite? .../ Ja, ličkajne morš lep naštimat, pa spet tam postriš ga, k se drži, po pa de lepo kito spledeš, po pa šivaš na kupit. /... S čim pa šivate? .../ Is cvernam. /... Z navadnim? .../ Ne ne, s pusebnam, tak k je za kvačkat tut, mejhøn dibilej.

Sklep

Raziskave narečij so lahko zanimive ne le za jezikoslovje, ampak tudi za širšo javnost, ki jo zanima kulturna dediščina nekega zemljepisno omejenega območja, saj ob jezikoslovnih spoznanjih (med vrsticami) prinašajo tudi mnoge podatke o zgodovinskih, naravnih in drugih okoliščinah, v katerih se je nek krajevni govor razvil.

V tej razpravi so v obliki fonološkega opisa predstavljene predvsem glasoslovne značilnosti krašenjskega govora, zavedamo pa se, da tudi druge njegove značilnosti kličejo po natančnejši analizi. Iz

LITERATURA IN VIRI

- * Tine LOGAR, *Krašnja (Lukovica), zapis krajevnega govora za Slovenski lingvistični atlas*. Rokopis, shranjen v arhivu Dialektološke sekcije ISJ FR ZRC SAZU. Ljubljana: 1951.
- * --, O štajerskem substratu govorov v Tuhinjski dolini in Črnem grabnu. Dialektološke študije II, *Slavistična revija* 5–7, 1954, 150–155. (Ponovno objavljeno v: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*, ur. Karmen KENDA-JEŽ. Ljubljana: ZRC SAZU, ISJ FR, 1996, 44–47.)
- * --, Vokalizem moravškega govora. Dialektološke študije XIII, *Slavistična revija* 15, 1967, 20–27. (Ponovno objavljeno v: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*, ur. Karmen KENDA-JEŽ. Ljubljana: ZRC SAZU, ISJ FR, 1996, 108–113.)
- * --, Izhodiščni splošno-slovenski fonološki sistem. *Fonološki opisi srpskohrvatskih, hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora, obuhvačenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Sarajevo: 1981, 29–33. (Ponovno objavljeno v: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*, ur. Karmen KENDA-JEŽ. Ljubljana: ZRC SAZU, ISJ FR, 1996, 243–247.)

zbranega besednega gradiva za Slovenski lingvistični atlas je tako mogoče izluščiti le nekatere najočitnejše oblikoslovne posebnosti krašenjskega govora, ki pa so večinoma take kot drugod v gorenjsčini, npr. maskulinizacija samostalnikov in pridevnikov srednjega spola v ednini ('ve:lak 'po:le), feminizacija pridevnikov srednjega spola v množini – pridevniški prilastek je ž. sp. in ima končnico -e, samostalniško jedro besedne zveze pa ima končnico -a ('le:pe 'me:sta), glagoli na -ati -im, -eti -im imajo v mn. in dv. sedanjiško pripono -e- ('spe:mo 'spimo', 'tər'pe:wa 'trpiva', 'ž've:wa 'živiva').

Posebnost vzhodnogorenjskega podnarečja, kot se (še) govori v Črnem grabnu, je tudi izrazje tradicionalne slarnikarske obrti, ki je v tej razpravi predstavljeno le v obliki kratkih narečnih besedil, ki nudijo (sicer zelo okrnjen) vpogled v način ubesedovanja predmetnega in pojmovnega sveta krašenjskih narečnih govorcev. Narečno besedje s področja kmečkenga dela in slarnikarske dejavnosti pa je/bo smiselno predstaviti tudi leksikografsko, tj. v obliki narečnega slovarja.

- * Fran Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika, VII. Dialekti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1935, 114–122.
- * Jakob RIGLER, Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu. *Slavistična revija* 14, Ljubljana, 1963, 1–4, 25–78. (Ponovno objavljeno v: *Zbrani spisi I. Jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave*, ur. Vera SMOLE. Ljubljana: 2001, 13–57.)
- * --, Pripombe k Pregledu osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu I. *Slavistična revija* 15, Ljubljana, 1967, 1–2, 129–152. (Ponovno objavljeno v: *Zbrani spisi I. Jezikovnozgodovinske in dialektološke razprave*, ur. Vera SMOLE. Ljubljana: 2001, 58–76.)
- * Jožica ŠKOFIC, Fonološki opis govora Kroke (SLA 202). *Jezikoslovni zapiski* 3, Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik, 1997, 175–189.
- * --, Fonološki opis govora kraja Zgornje Gorje (SLA 198). *Jezikoslovni zapiski* 5, Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik, 1999, 183–195.
- * --, Fonološki opis govora kraja Lom pod Storžičem (SLA 204). *Jezikoslovni zapiski* 6, Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik, 2000, 141–154.
- * --, Fonološki opis govora Dovjega. *Slavia Centralis*, letn. 6, št. 1, Maribor: Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, 2013, 18–37.

ZBORNİK OBČINE LUKOVICA II

Glavni urednik:
dr. Stanko Pelc

Uredniški odbor:
dr. Vito Hazler
Matevž Kink
dr. Gregor Kocijan
Andreja Kos
Matej Kotnik
mag. Iztok Petrič
Stanislava Stopar
dr. Mojca Tercej Otorepec

Prispevke so strokovno pregledali člani Uredniškega odbora.

Tehnična podpora:
Katka Bohinc
Neža Udovč

Prevod povzetkov v angleški jezik: Manca Gašperšič
Lektorji: Mojca Cerar, Gregor Kocijan, Marko Prša, Jakob Žuraj

Oblikovanje ovitka in ščitnega ovitka: Peter Pokorn ml., Agencija Prepih

Založnik: Viharnik d.o.o., Ljubljana
Za založbo: Urška Pipan

Izid knjige je finančno podprla Občina Lukovica.

©Viharnik d.o.o., Ljubljana

Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja lastnika avtorskih pravic je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, hkrati s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki.

Ljubljana, 2014
1. izdaja
Naklada: 700 izvodov
Cena: 14,90 EUR

Prelom: Vanja Dolhar, Littera picta d.o.o., Medvode
Priprava in tisk: Littera picta d.o.o., Medvode

Fotografije so priskrbeli avtorji prispevkov.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

908(497.4Lukovica)(082)

94(497.4Lukovica)(082)

ZBORNİK Občine Lukovica II / [glavni urednik Stanko Pelc ; prevod povzetkov v angleški jezik Manca Gašperšič]. - 1. izd. - Ljubljana : Viharnik, 2014

ISBN 978-961-6057-91-2

1. Pelc, Stanko, 1957-

274799872